

До вашої уваги надаються матеріали міжнародного симпозіуму, що відбувся у Харкові у квітні 2015 року і мав назву «1915 рік: війна, провінція, людина – українсько-польські акценти». До цього тематичного випуску увійшли доповіді, присвячені подіям, які відбувалися у цей трагічний час у Харкові, на Слобожанщині, в інших містах України та на теренах Польщі. Зокрема відзначається, як Перша світова вплинула на геополітику, економіку, культурний ландшафт цих міст. Доля біженців, військовополонених, участь лікарів у війні, діяльність лазаретів, шпиталів – українські та польські дослідники намагалися розкрити події другого року Першої світової, спираючись на архівні, бібліотечні документи, газетні статті, надруковані під час війни.

Руйнувалися імперії, змінювалися кордони, здобула незалежність Польща. Війна змінила долі багатьох людей, мільйони з них загинули на фронтах.

Незважаючи на те, що тему Першої світової війни досліджували історики майже усього світу, написана велика кількість статей, монографій, проведено безліч академічних конференцій – дослідження цих жорстоких подій і досі є актуальним. Тому VIII-й том Польського альманаху буде корисним усім, хто звертається до цієї теми.

Традицією Альманаху вже стало пропонувати читачеві уривок або твір польського автора у перекладі українською мовою, в якому відображено події тієї епохи. У цьому томі ми знайомимо читача з уривком зі споминів польського політичного діяча Зигмунта Заремби (1895–1967), якого доля у 1915 році занесла разом з дружиною до Харкова.

Переклад зроблено за виданням: Zaremba Z. Wspomnienia : Pokolenie przełomu / Zygmunt Zaremba ; przedm. i objaśn. Marian Marek Drozdowski. – Krakow ; Wrocław : Wydawnictwo literackie, 1983. – 370 s., [5] k. il., portr. Від «Wydawnictwa literackiego» було отримано дозвіл на представлення уривка з цього твору. Тоді, ще молодому З. Зарембі, довелося важко працювати, переносити незгоди війни, потім навчатися на юридичному факультеті Харківського університету. Його дружина стала репетитором польської мови в родинях, які дбали про збереження польської культури. Дивовижним містом називає автор Харків: місто, яке виходить

прямо з села, а село влітається в місто – таким він його бачив. У своїх споминах він наводить багато польських прізвищ родин, що мешкали у Харкові під час війни. Це видатний польський поет Леопольд Стафф (1878–1957), скульптор Станіслав Островський (1879–1947), який став автором проекту Пам'ятника невідомому солдату у Варшаві у 1925 році, родина Генріха Теплиця – батька Єжи Теплиця, майбутнього видатного історика кіномистецтва, та багато інших родин та прізвищ відкриє для себе читач. Автор споминає про свою суспільну діяльність, роботу з біженцями, наводить багато фактів із історії університету, студентів-поляків, що навчалися на різних факультетах, але трималися разом. Згадує про атмосферу лібералізму і толерантності в Харківському університеті, розповідає про «Союз прогресивно-незалежницької молоді», про часопис, який створювала польська група у Харкові «Польща для народу, народом здобута» та багато інших фактів з історії Харкова у період Першої світової. До українського перекладу зроблено багато приміток, що пояснюють історичні місця Харкова, громадські товариства, розкривають імена студентів та мешканців міста. Фотографії та поштові картки, що представлені у випуску, в основному надані відомим харківським колекціонером А. Хільковським.

Завдяки сприянню і постійній увазі Генерального Консульства Республіки Польща в Харкові виходить з друку вже VIII-й том Польського Альманаху. Це видання зарекомендувало себе своєю демократичністю, разом з роботами докторів наук, професорами, видатними дослідниками можуть бути надані статті студентів, аспірантів, які роблять перші кроки у науці, а також роботи звичайних мешканців міста, що цікавляться польською історією Харкова, і в цьому є одночасно успіх, традиція та популярність Альманаху.

Ірина Журавльова

Przekazujemy Państwu materiały międzynarodowego sympozjum – „1915 rok: wojna, prowincja, człowiek – ukraińsko-polskie akcenty”, które odbyło się w kwietniu 20 roku w Charkowie. Ta tematyczna publikacja objęła referaty, które wybrzmiały na sympozjum i dotyczą wydarzeń, które miały miejsce w tym tragicznym czasie w Charkowie, na Słobożańszczyźnie, w innych miastach Ukrainy i na terenie Polski. Podkreślono jak I wojna światowa wpłynęła na geopolitykę, ekonomię oraz kulturowy wymiar tych miast. Ukraińscy oraz polscy badacze, opierając się na dokumentacji archiwalnej, bibliotecznych dokumentach, artykułach drukowanych podczas wojny w gazetach starali się ukazać los uchodźców, jeńców, udział lekarzy w wojnie, działalność klasztorów i szpitali.

Upadały imperia, zmieniły się granice państw, Polska uzyskała niezależność. Tragedia wojny zmieniła los wielu ludzi, miliony z nich zginęło – to ofiary walk frontach i ofiary wśród ludności cywilnej.

Mimo tego, iż temat I wojny światowej badali historycy niemalże całego świata i napisana została bardzo duża ilość publikacji, monografii, przeprowadzono szereg konferencji naukowych, to doświadczenie tych trudnych wydarzeń jest wciąż aktualne. Dlatego też VIII tom Almanachu Polskiego, wśród znawców tematu będzie się cieszył zainteresowaniem. Tradycją Almanachu jest zamieszczanie w nim utworu lub fragmentu przetłumaczonego na j. ukraiński polskiego autora, związanego z podejmowanym tematem.

W niniejszym tomie zamieszczono fragment wypowiedzi polskiego politycznego działacza Zygmunta Zaremba (1895–1967), którego los w 1915 r. wraz z żoną zawiódł do Charkowa. Wówczas, jeszcze młodemu Z. Zarembie przyszło ciężko pracować, znosić ciężar wojny, potem studiować prawo w charkowskim uniwersytecie. Jego żona uczyła języka polskiego w rodzinach, którym zależało na zachowaniu polskiej kultury.

Zaremba nazywa Charków dziwnym miastem, – miastem, które wychodzi prosto ze wsi i w które jednocześnie wieś wlewa się. W swoich wspomnieniach, Zaremba przywołuje nazwiska wielu Polaków i polskich rodzin, mieszkających w Charkowie, to znany polski poeta Leopold Staff (1878–1957), rzeźbiarz Stanisław Ostrowski (1879–1947), który był autorem projektu pomnika Nieznanego Żołnierza w Warszawie (1925 r.), rodzina Henryka Toeplitza – ojca

Jerzego Toeplitza – przyszłego znanego historyka kina, a także innych, które może odnaleźć czytelnik.

Autor wspomina też swoją społeczną działalność, pracę z uchodźcami, przywołuje bardzo dużo faktów z historii uniwersytetu, związanych też ze studentami – Polakami, którzy studiowali na różnych kierunkach. Wspomina również pełną otwartości i tolerancji atmosferę, która panowała na uniwersytecie, opowiada o organizacji młodzieży postępowo-niepodległościowej, o czasopiśmie, które stworzyła polska grupa w Charkowie „Polska dla Ludu przez Lud Zdobyta” oraz o innych faktach z historii Charkowa w czasie I wojny światowej.

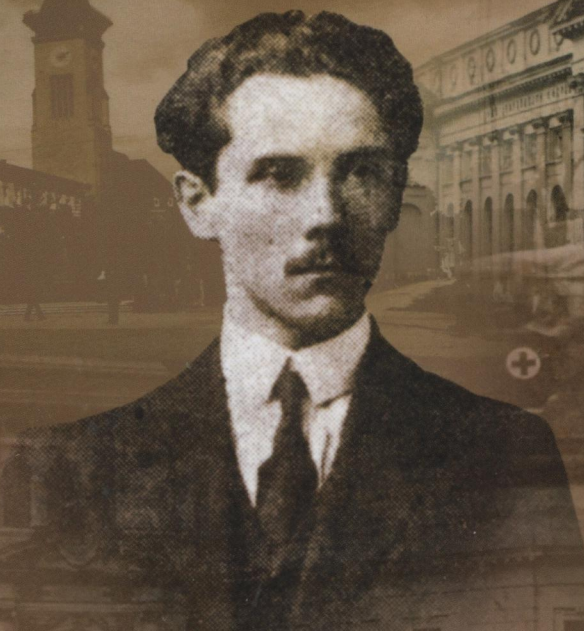
W ukraińskim przekładzie zamieszczono wiele przypisów, wyjaśnień dotyczących historii Charkowa, społecznych organizacji, ukazujących imiona studentów oraz mieszkańców miasta. Fotografie oraz kartki pocztowe zamieszczone w wydaniu Almanachu, w dużej mierze pochodzą z kolekcji charkowskiego kolekcjonera A. Chmielnickiego.

Dzięki wsparciu Konsulatu Generalnego RP w Charkowie, wychodzi już VIII to Polskiego Almanachu.

Rekomendacją niniejszego wydania jest jego demokratyczny charakter poprzez publikacje profesorów, doktorów nauk, znanych naukowców, studentów, doktorantów, stawiających pierwsze kroki w nauce, a także mieszkańców miasta zainteresowanych polską historią Charkowa. W tym właśnie tkwi sukces, tradycja i popularność Almanachu.

Iryna Żurawlowa

Переклад Аніти Сташкевич

1915 ROK: WOJNA, PROWINCJA, LUDZIE: UKRAIŃSKO-POLSKIE AKCENTY **1915 РІК: ВІЙНА, ПРОВІНЦІЯ, ЛЮДИНА: УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ АКЦЕНТИ**

Materiały Międzynarodowego
Symposium Naukowego
Charków, 17 kwietnia 2015 r.

Матеріали Міжнародного
наукового симпозиуму
Харків, 17 квітня 2015 р.

Генеральне консульство Республіки Польща в Харкові
Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Charkowie
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Charkowski Narodowy Uniwersytet imienia W. N. Karazina

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова
Charkowski Narodowy Uniwersytet
Gospodarki Miejskiej imienia O. M. Beketowa
Українсько-польський культурно-освітній центр
Ukraińsko-Polskie Centrum Kulturalno-Oświatowe

ПОЛЬСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

ALMANACH POLSKI

**1915 РІК:
ВІЙНА, ПРОВІНЦІЯ,
ЛЮДИНА:
УКРАЇНСЬКО-
ПОЛЬСЬКІ АКЦЕНТИ**

Матеріали Міжнародного
наукового симпозиуму
Харків, 17 квітня 2015 р.

**1915 ROK:
WOJNA, PROWINCJA,
LUDZIE:
UKRAIŃSKO-
POLSKIE AKCENTY**

Materiały Międzynarodowego
Symposium Naukowego
Charków, 17 kwietnia 2015 r.

VIII

Харків Charków
«Майдан» «Majdan»
2016

УДК 94(477) "1915" : 327 (477 : 438) (082)

ББК 63.3(4УКР)5я43

Т 44

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
протокол № 13 від 31 жовтня 2016 р.*

Керівник проекту: **І. Журавльова**

Редакційна колегія:

**Т. Бахмет, Т. Біткова, Г. Ботунова, О. Гнезділо, О. Денисенко,
О. Журавльова, Л. Заштовт, О. Кононова, О. Кравченко,
Х. Красівська, І. Лосієвський, М. Манова, О. Ніколаєнко,
А. Сташкевич**

Упорядники: **І. Журавльова, Л. Жванко**

Науковий редактор випуску: **Л. Жванко**

Редактор: **Ю. Полякова**

Переклад анотацій **М. Манової**

Переклад уривку спогадів Зигмунта Заремби
О. Журавльової

Т 44 1915 рік: війна, провінція, людина: українсько-польські акценти: Матеріали Міжнар. наук. симп., Харків, 17 квітня 2015 р. / Генеральне консульство Республіки Польща в Харкові, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Українсько-польський культурно-освітній центр. – Харків : Майдан, 2016. – 288 с. – (Польський альманах ; вип. VIII).

1915 rok: wojna, prowincja, ludzie: ukraińsko-polskie akcenty: Materiały Międzynarodowego Sympozjum Naukowego, Charków, 17 kwietnia 2015 r. / Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Charkowie, Charkowski Narodowy Uniwersytet imienia W. N. Karazina, Charkowski Narodowy Uniwersytet Gospodarki Miejskiej imienia O. M. Beke-towa, Ukraińsko-Polskie Centrum Kulturalno-Oświatowe. – Charkow: Majdan, 2016. – 288 s. – (Almanach Polski ; VIII)

ISBN 978-966-372-692-2.

Восьмий випуск «Польського альманаху» присвячений подіям Першої світової війни на теренах Польщі та України та проблемам біженства. В тематичному альманаху представлені доповіді українських і польських дослідників, що були проголошені на симпозіумі, який відбувся у квітні 2015 р.

УДК 94(477) "1915" : 327 (477 : 438) (082)

ББК 63.3(4УКР)5я43

ISBN 978-966-372-692-2

© Автори статей, 2016

Зміст

<i>Ірина Журавльова. Вступ</i>	3
<i>Мирослав Аліман, Тетяна Оніпко. Внесок споживчої кооперації України у забезпечення населення та армії в роки Першої світової війни</i>	7
<i>Олена Богдашина. Доля біженців: «Спомини про мое недавнє-минуле» Д. І. Дорошенка про одну з трагічних сторінок Першої світової війни</i>	18
<i>Ірина Василик. Політична самоорганізація українців у 1914–1915 рр.</i>	26
<i>Janusz Wojtycza. Skauting polski w Galicji i na Śląsku Cieszyńskim w obliczu wybuchu i wojny światowej</i>	34
<i>Ольга Гудкова. Люди и книги на чужбине: харьковские находки</i>	48
<i>Оксана Дмитрієва. Військовополонені-слов'яни в українських губерніях Російської імперії у 1915 р.</i>	56
<i>Любов Жванко. Провінція і людина в часи Великої війни: окремі акценти проблеми (1914–1918 рр.)</i>	65
<i>Ірина Журавлева, Ольга Самохвалова. On-line колекція о Первой мировой войне: харьковские акценты</i>	85
<i>Zygmunt Zaremba. Wspomnienia. Pokolenie przełomu. Przedmowa i objaśnienia</i>	100
<i>Сигмунт Заремба. Спогади. Покоління прориву (уривок)</i>	118
<i>Юлія Зиновіїва. Київський художньо-промисловий та науковий музей: музейне повсякдення 1915 року</i>	140
<i>Андрій-Аскольд Климчук. Львів у Першій світовій війні крізь призму польської мемуаристики</i>	149
<i>Тетяна Коваленко. Польські комітети допомоги біженцям у Російській імперії в Першу світову війну</i>	158

<i>Олена Кравченко. Організація та діяльність притулків для дітей-біженців в Україні у роки Першої світової війни . . .</i>	172
<i>Оксана Оніщенко. Вплив Першої світової війни на повсякденне життя жінок Наддніпрянщини</i>	183
<i>Олена Павліченко. Перша світова війна у житті В. К. Липинського</i>	193
<i>Ірина Петренко. Культурне життя української провінції у роки Першої світової війни (на прикладі учителів і учнів церковнопарафіяльних шкіл Полтавської і Чернігівської єпархій)</i>	198
<i>Юліана Полякова. Гастроли Матильды Кшесинской в Харькове (1915 год)</i>	206
<i>Оксана Силка. Сільські громадські організації Лівобережної України: діапазон представленості в період Першої світової війни</i>	220
<i>Лариса Синявська. Робітники кам'яновугільної промисловості сходу України в умовах Першої світової війни</i>	228
<i>Dariusz Tarasiuk. Charków jako ośrodek życia polskiego społeczno-politycznego w latach 1917–1918</i>	237
<i>Даріуш Тарасюк. Харків як осередок суспільно-політичного життя поляків в 1917–1918 роках</i>	246
<i>Геннадий Штан. Отображение войны: начальный этап «Великого отступления» 1915 г. на страницах газет «Утро» и «Южный край»</i>	256
<i>Тетяна Яцечко-Блаженко, Іван Рудянин. Кременецький повіт в часи Першої світової війни</i>	268
<i>Відомості про авторів</i>	276